

Öğretmen Adaylarının Erken Çocuklukta “Erken Müdahale”ye İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*

Investigation of Teacher Candidates’ Views about Early Intervention in Early Childhood

Melike Yumuş^a, Ebru Hasibe Tanju^{a †}

^aBaşkent University, Ankara, Turkey

Öz

Erken çocukluk dönemindeki çocuklar ile çalışacak olan bireylerin erken müdahale programlarının amacı ve içeriğine dair bilgi sahibi olmaları, çocuklardaki gelişimsel gerilikleri saptama, önleme ve gelişimi normal seyreden çocuğun mevcut potansiyelini en iyi şekilde ortaya çıkarma açısından büyük önem taşımaktadır. Buna ilişkin bu çalışmada, erken çocukluk alanında çalışacak bireylerin erken müdahale programlarının içeriği ve amacına yönelik farkındalık düzeylerini belirlemek ve ‘erken müdahale’ kapsamında ders alma değişkeni ile ilişkisini incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini çocuk gelişimi ve okul öncesi öğretmenliği bölümlerinde eğitimlerini sürdüren 3. ve 4. sınıf olmak üzere toplam 210 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan bir anket yoluyla toplanmış ve Betimsel İstatistik (frekans, yüzde) ve Ki-Kare Testi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlar; erken müdahale kapsamında ders alınan erken çocuklukta erken müdahalenin içerik ve amacına ilişkin adayların farkındalık düzeyleri üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Elde edilen bulguların nedenlerine ilişkin koşullar ve var olan durumun geliştirilmesine yönelik öneriler sonuç ve tartışma kısmında sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Erken müdahale, erken çocukluk, öğretmen adayları

Abstract

Early intervention programs aim to identify children who are growing in disadvantaged environments and to improve or change those disadvantaged circumstances that children are faced with and children’s interactions with others in that environment. Because of this, it is very important for educators of these disadvantaged children to have knowledge about early intervention programs’ objectives and contents. Thus, current study aims to understand pre-service early childhood teachers and child developmentalists’ level of awareness related to the aim and the content of early intervention programs. Sample of the study includes 210 students from 3rd and 4th grade pre-service early childhood teachers and child developmentalists. The data of the study were gathered through a questionnaire prepared by the researchers and were analyzed through descriptive analysis (frequency, percentage) and Chi-Square analysis. The findings indicated that taking courses related to early intervention has an effect on candidate’s awareness levels about the aims and contents of early intervention. Possible reasons of the findings and suggestions to improve the current situation were provided.

Keywords: Early intervention, early childhood, pre-service early childhood teachers

* Bu çalışma, ICECI 2014’te sözel bildiri olarak sunulmuştur.

† ADDRESS FOR CORRESPONDENCE: Ebru Hasibe Tanju, Department of Early Childhood Education, Başkent University, Ankara, Turkey.
E-mail address: ebrut@baskent.edu.tr / Tel: +90312 2466666/2239

^aMelike Yumuş, Department of Early Childhood Education, Başkent University, Ankara, Turkey, E-mail address: myumus@baskent.edu.tr / Tel: +90312 2466666/2227

1. Giriş

Gelişimin temellerinin atıldığı ve hızlı bir ivme gösterdiği kabul edilen 0-6 yaş erken çocukluk dönemi, dil becerileri ile zihinsel, sosyal, duygusal, motor ve özbakım becerilerinin kazanıldığı kritik bir dönemdir (Çelebioğlu Morkoç, 2011). Bu dönemde çocuk, çevresiyle etkileşimi yoluyla edindiği deneyimler sonucu dış dünyayı keşfeder ve gelişir. Yaşamın ilk yıllarında, annenin ya da çocuğun bakımından sorumlu olan yetişkinin sevgi, ilgi, bakım ve desteğinden yoksun kalma, ihmal edilme veya kötü muameleye maruz kalma gibi durumlarda; çocukların gelişimlerinde telafisi mümkün olmayan aksaklıklarla karşılaşmakta, okulda başarısızlık, sınıf tekrarı, özel eğitim gereksinimi, öğrenimine devam etmeme vb. sorunlar yaşanmakta, ileriki dönemlerde ise işsizlik ve suç işleme eğilimi gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Kartal, 2008).

Yapılan çalışmalar, yaşamın ilk yıllarında çocuğa sağlanan desteğin, okul başarısını arttırarak öğrenimini daha üst basamaklara çıkarmasına, bu sayede eğitim düzeyinin yükselmesine ve gelir seviyesinin artmasına, suç işleme oranlarının azalmasına, bireyin sosyoekonomik düzeyinin yükselmesi sonucunda da toplumsal kalkınmaya katkıda bulunmasına fayda sağladığını göstermektedir (Campbell & Ramey, 1994; Barnett, 1995; Lunenburg, 2000; Reynolds, Temple, Robertson & Mann 2001; Schweinhart, 2003; Barnett & Hustedt, 2003; Kağıtçıbaşı, Sunar, Bekman ve Cemalçılar 2004; Ou & Reynolds, 2004). Erken çocukluk dönemi için geliştirilen eğitim politikalarında özellikle risk grubundaki çocuklara yönelik erken müdahale uygulamalarının yaygınlaştırılması üzerine yoğunlaşıldığı dikkat çekmektedir (Tillery Dutton, Varjas, Meyers, & Collins Smith, 2010).

Genel olarak erken müdahale, elverişsiz bir durum geliştirme riski olan, olduğu tespit edilen, gelişimini etkileyen özel bir ihtiyacı olan, okul çağındaki ya da daha küçük çocukların belirlenerek bu durumlarını önleyici çalışmalar yapılması şeklinde tanımlanmaktadır (Knitzer & Lefkowitz, 2006). Erken müdahale ve önleme, bir sorunu çözmekten ziyade çocuğa, aileye ve dolayısıyla topluma sosyal ve ekonomik yönden uzun vadede yararlı olmaya odaklanmış uygulamalardır. Yaşamın erken dönemlerinde gelişimleri uygun şekilde desteklenen çocuklar, gelecekte toplumsal yaşama daha çok katılmakta, erken dönemde yapılan eğitimler, olumsuz çevre koşullarının olası etkilerini azaltabilmektedir. Dolayısıyla önleme ve erken müdahalenin en önemli hedefi, risk ve koruyucu faktörler arasındaki dengeyi değiştirmektir (Akt. Çelebioğlu Morkoç, 2011).

Günümüzde erken müdahalenin, erken çocuklukta deneyimlerin, sağlık ve refahın belirleyicisi olduğu, yeteneklerin geliştirilmesine olanak verdiği, toplumda eğitim düzeyi, istihdam oranları ve toplumsal üretkenliğin artması şeklinde uzun vadede olumlu sonuçlarının olduğu görüşü giderek artmaktadır. Bu bağlamda erken müdahale, biyolojik ve çevresel olumsuzlukların etkisinin ortadan kaldırılabileceğinin ve çocuklara çok daha olumlu bir gelişme olanağı sunulabileceğinin ispatıdır (Akt. Kartal, 2008).

Erken müdahale programları anne-babaya sosyal destek sağlama, bebeğin gelişiminde ilk yıllar ve aile desteğinin önemi konusunda bilgilendirme, çocuk gelişimi ve disiplini konularında rehberlik yapma, anne-babaların problem çözme becerilerini geliştirmenin yanı sıra ailelere eğitim ve iş olanakları sağlama gibi birçok amaca hizmet etmektedir (Akoğlu ve Şipal, 2012; Blackman, 2002; Gomby, Culross, & Behrman, 1999). Dolayısıyla erken müdahale programları doğrudan, belli bir amaca yönelik bir yöntem çerçevesinde çocuğun içinde bulunduğu koşulları ya da kişilerle etkileşimini geliştirmeyi, güçlendirmeyi ya da değiştirmeyi de hedeflemektedir (Akt. Tufan ve Yıldırım, 2013).

Müdahale programının bireysel olarak planlanması, işbirlikçi bir yaklaşım gerektirmesi, çocuğun davranışlarının sıklığı, yoğunluğu ve süresinin belirlenmesi, çocuğun gelişimini değerlendirmeye yardımcı olan geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracının olması etkili bir müdahale programında olması gereken dört temel özelliktir (Sandall, McLean ve Smith, 2000). Bu özellikleri taşıyan uygun müdahale programları oluşturularak risk altındaki/dezavantajlı çocukların kabul edilebilir sosyal beceriler ile alternatif iletişim biçimlerini kazanmaları yönünde destek sağlanmalıdır (Akt. Karaoğlu, 2011). Yapılan çalışmalarda etkili bir müdahale programının olumlu ve önleyici olma, öğretmenle beraber aileyi de dâhil etme (Ramsey & Patterson, 1989) ve arzu edilen davranışın kalıcılığını destekleme gibi özelliklerinin bulunmasının önemli olduğu da vurgulanmaktadır (Beard & Sugai, 2004).

Dezavantajlı çocukların ve ailelerinin yiyecek, barınma, ekonomik yetersizlik ve işsizlik gibi aşmakta zorlandıkları somut engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmaların oluşturulması, erken müdahale programlarının diğer önemli hususları arasında yer almaktadır. Desteklenmeye ihtiyaç duyan çocukların fark edilmesi ve bu çocuklara uygun programların yürütülmesinde, öncelikli olarak nitelikli eğitimsel donanıma sahip ve doğru kaynakları kullanabilen öğretmenlere/uzmanlara ihtiyaç duyulmaktadır (Dutton Tillery, Varjas, Meyers, & Smith Collins, 2010). Başarılı erken müdahale çalışmaları ev ve okul işbirliğini gerektirir. Anaokulları, anasınıfları ve ilköğretim

yılları erken müdahale programlarını aileyle işbirliği içinde gerçekleştirebilmek için hem gelişimsel açıdan hem de fiziksel ortam olarak en uygun dönemlerdir. Gelişimsel olarak doğru zamanda uygulanması, müdahale programının etkisini de arttırmaktadır. (Akt. Karaoğlu, 2011). Bu doğrultuda okul öncesi dönemde erken müdahale kapsamında, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarının öğretmenler/uzmanlar tarafından algılanış biçimi oldukça önemlidir. Çocuklarda gözlenen bazı davranışlar, öğretmenlerin/uzmanların bir bölümü tarafından gelişimsel bir durumun gerekliliği olarak algılanırken, diğer bir bölümü tarafından çocuğun yapısından kaynaklanan bir problem olarak görülebilmektedir. Dahası, öğretmenler/uzmanlar, problemleri olan çocukların davranışlarını değiştirebilecek yeterliliğe sahip olmadıklarını da düşünebilmektedirler (Skinner ve Hales, 1992). Dolayısıyla daha etkili erken müdahale programlarını oluşturmada öğretmenlerin bakış açılarını anlamak birinci aşamada yer almaktadır (Nungesser ve Watkin's, 2005).

Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk gelişimi ile ilgili bilgi ve tecrübesi, çocukların ileriki dönemlerde karşılaşabilecekleri sorunları azaltma ve hatta ortadan kaldırma aşamalarında kritik bir öneme sahiptir. Öğretmenlerin gelişimsel olarak desteklenmeye ihtiyaç duyan çocuğu fark edememeleri, çocuğu cezalandırmak, akranlarıyla kıyaslamak gibi olumsuz bir tutum içinde olmaları, çocuğun gelişimi ve müdahale programları hakkında yetersiz bilgiye sahip olmaları çocuğun yaşamını ve buna bağlı olarak toplumun refahını olumsuz bir şekilde etkileyebilir. Bu alanda çalışacak olan öğretmenlerin/uzmanların çeşitli zorluklar ile baş edebilmeleri, neyi, neden, nasıl, ne zaman, ne şekilde ve kime uygulaması gerektiğini bilmeleri ve programı başarılı bir şekilde yürütebilmeleri için konuyla ilgili nitelikli bir eğitim almaları ve öncelikli hedeflerini belirlemeleri oldukça önemlidir (Johnston, 2010). Bu sayede erken müdahale programlarının en temel süreci olan değerlendirme aşamasında çocuğun yapabildiği becerilerden yola çıkılarak, yapamadığı becerilere odaklanılması daha da kolaylaşmakta ve hedefe daha hızlı bir şekilde ulaşılabilir. Erken müdahale programlarında, programı çocuk için mümkün olan en kısa sürede başlatma, bireysel olarak uygulanan programın çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olmasına dikkat etme, programın başarıya ulaşması için alanında uzman eğitimciler ile çalışılmasının birincil koşul olduğunu öngörme ile aktif görev alan öğretmenlerin/uzmanların sosyal becerilerinde çok yönlülüğünün etkisini bilme temel unsurları bu çalışmanın zeminini oluşturmaktadır. Erken dönemde sağlanan uygun deneyimler ile gelecekte ortaya çıkabilecek akademik güçlüklerin ve gelişimsel yetersizliklerin önüne geçilebileceği düşünüldüğünde anaokullarında ve anasınıflarında görev yapan öğretmen adaylarının erken müdahaleye ilişkin algılarının belirlenmesi önem kazanmaktadır. Bu nedenle çocuklarla doğrudan etkileşim içerisinde olan okul öncesi öğretmenler/çocuk gelişimcilerin erken müdahale programlarının içeriği ve amacına yönelik farkındalık düzeylerini belirlemek ve 'erken müdahale' kapsamında ders alma değişkeni ile ilişkisini incelemek bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

2. Yöntem

2.1. Örneklem

Araştırmanın örneklemini, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Ankara İl'inde hizmet veren üniversitelerin, çocuk gelişimi ve okul öncesi öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören 3. ve 4. sınıf olmak üzere 210 öğrenci oluşturmaktadır.

Bu çalışma amaçlı örnekleme modelinde olup, araştırma yapılacak olan üniversitelerde okul öncesi öğretmenliği ve çocuk gelişimi bölümlerinin olması, bu bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin üçüncü ve dördüncü sınıfa devam etmeleri ve çalışma grubunun belli bir kısmı için müfredat programları kapsamında 'erken müdahale' içerikli ders/derslerin yer alması ölçüt olarak belirlenmiştir.

Tablo 1

Çalışma Kapsamında Yer Alan Okul Öncesi Öğretmen/Çocuk Gelişimci Adaylarına İlişkin Eğitimsel Bilgiler

		N	%
Üniversitede öğrenim görülen bölüm	Çocuk gelişimi	150	71.4
	Okul öncesi öğretmenliği	60	28.6
Erken müdahale kapsamında ders alma durumları	Ders alan	104	49.5
	Ders almayan	106	50.5

Erken müdahale ile ilgili panel, seminer, kongre vb. eğitime katılma durumları	Katılan	48	22.8
	Katılmayan	162	77.2
	Toplam	210	100.0

Tablo 1 incelendiğinde; araştırma kapsamında çocuk gelişimi bölümü (N=150, f=%71,4), okul öncesi öğretmenliği bölümü (N=60, f=%28.6) olmak üzere toplam 210 öğrenci gönüllülük ilkesi kapsamında yer almıştır. Aynı öğrencilerin % 49.5’i ‘erken müdahale’ içerikli ders alırken, %50.5’inin almadığı görülmekte olup, erken müdahale ile ilişkili %22.5 ‘inin panel, seminer, kongre vb. bir eğitime katıldığı görülürken, %77.5’inin katılmadığı görülmektedir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından, okul öncesi öğretmenleri/çocuk gelişimci adaylarının erken çocuklukta erken müdahale ile ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla alanyazın taraması yapılarak oluşturulan “Öğretmen Adaylarının Erken Müdahale’ye İlişkin Algıları” anketi kullanılmıştır.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde adayların demografik bilgileri ile “erken müdahale” kapsamında ders alma, kongre, eğitim, seminer v.b. gibi bilimsel etkinliklere katılma ile ilgili sorular yer almaktadır.

İkinci bölümde ise “Erken müdahalenin amaç ve içeriğine ilişkin görüşler” hakkında 15 maddeden oluşan ifadeler bulunmaktadır. Maddeler erken çocuklukta erken müdahalenin kapsamı açısından; erken müdahalenin amacına ilişkin beş madde, içeriğine ilişkin on madde olacak şekilde düzenlenmiştir. Cevaplandırmaların güvenilirliği açısından maddeler konularına göre sınıflandırma yapılmadan karışık bir şekilde verilmiştir.

Ankette yer alan maddelerin bilişsel ve duyuşsal özellikler içermemesine özen gösterilmiş, katılımcıların görüşleri ikili puanlama (katılıyorum, katılmıyorum) şeklinde alınmıştır.

Uygulama öncesi taslak formunda yer alan anket, çalışmanın geçerliliği açısından çocuk gelişimi ve okul öncesi öğretmenliği alanlarındaki akademisyenlerin görüşüne sunulmuş, eleştiriler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak ankete son şekli verilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Anketlerin uygulanabilmesi için ilgili üniversitelerin örneklem kapsamında yer alan bölümleriyle görüşülerek gerekli izinler alınmış, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilere açıklama yapılarak anketler uygulanmıştır.

Araştırmanın amacına yönelik olarak toplanan veriler, SPSS 20 istatistik programı ile analiz edilmiştir. Veri toplama aracının birinci bölümünde ter alan sorular frekans ve % gibi betimleyici istatistik yöntemleri ile analiz edilmiş ve tablolar halinde gösterilmiştir.

Dağılımın normallliğini saptamak amacıyla normallik, çarpıklık ve basıklık değerlerindeki histogram grafiği çizilmiştir. Buna göre 37 numaralı katılımcının uç değer olduğu görülerek normallığı bozduğu belirlenmiş ve bu katılımcı çıkarılmıştır. Dağılımların normalleştiği, çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında yer aldığı görülmüştür.

“Erken müdahale” kapsamında ders alan ve almayanlar arasında fark olup olmadığını belirlemek amacıyla gruplar arası Ki-Kare Testi uygulanmıştır. Verilerin karşılaştırılmasında anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir.

3. Bulgular

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmen ve çocuk gelişimci adaylarının erken çocuklukta erken müdahaleye ilişkin görüşlerine ait betimsel istatistikler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2

Okul Öncesi Öğretmen/Çocuk Gelişimci Adaylarının Erken Çocuklukta Erken Müdahale Programlarıyla İlgili Görüşlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

	Katılıyorum		Katılmıyorum	
	f	%	f	%
Çocukların gelişim düzeyleri hakkında bilgi edinmek amacıyla hazırlanmış eğitim programlarıdır.	158	75.6	51	24.4
Genellikle otizm tanılı çocuklar için geliştirilmiş programlarıdır.	21	10	188	90
Müfredat temelli programlardır.	71	34	138	66
Uygulama programları çocukların ilgi duyduğu aktiviteler doğrultusunda planlanabilir.	184	88	25	12
Ev ziyaretleri erken müdahale programı kapsamında yer alır.	178	85.2	31	14.8
Erken müdahale programları kapsamında, çocukların gelişim düzeyleri değerlendirilerek, ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda uygun program hazırlanır.	207	99	2	1
Erken müdahale programları çocukların düzenli olarak takip edilmesi ve değerlendirilmesini içerir.	195	93.3	14	6.7
Erken müdahale farklı aktiviteler içerebilir.	189	90.4	20	9.6
Erken müdahale programları kapsamında standart eğitim araçları kullanılır.	153	73.2	56	26.8
Erken müdahale programlarında çocuğun amaçlarına ailenin günlük rutin ve aktivitelerinde ulaşması sağlanır.	157	75.1	52	24.9
Erken müdahale programları çocukların etkileşim içerisinde oldukları farklı grup ve kişilerle (öğretmenler, akraba, arkadaş vb.) işbirliği içerisinde olmayı gerektirir.	205	98.1	4	1.9
Erken müdahale genellikle çocuklarda dikkat eksikliği, taklit becerileri, dil ve sosyal becerilere odaklanır.	75	35.9	134	64.1
Erken müdahale kapsamında programların uygulanması için özel bir mekâna ihtiyaç vardır.	54	25.8	155	74.2
Erken müdahale programları doğrultusunda amaçlar çocukların yeni beceriler öğrenerek farklı amaçlar ve yerlerde kullanabileceği şekilde oluşturulur.	164	78.5	45	21.5
Erken müdahale kapsamında çocukla ilgili karar almada ve etkileşime geçmede aileye yol gösterici bir danışmanlık yapılır.	204	97.6	5	2.4

Tablo 2 incelendiğinde; çalışma kapsamında yer alan adayların %75.6'sı erken müdahale programlarının çocukların gelişim düzeyleri hakkında bilgi edinmek amacıyla hazırlanmış eğitim programları olduğunu, %75.1'i ise bu programlara ailenin günlük rutin ve aktivitelerinde ulaşıldığını belirtmişlerdir. Adayların, %88'i uygulama programlarının çocukların ilgi duyduğu aktiviteler doğrultusunda planlandığını, %85.2'si ev ziyaretlerinin erken müdahale programları kapsamında yer aldığını, %93.3'ü bu programlar kapsamında çocukların düzenli olarak takip edilmesi ve değerlendirilmesini, %90.4'ü farklı aktiviteler içerebileceğini ifade etmişlerdir.

Buna ek olarak; adayların %34'ü erken müdahale programlarının müfredat temelli programlar olduğunu, %73.2'si erken müdahale programları kapsamında standart eğitim araçları kullanıldığını, %35.9'u bu programların genellikle çocuklarda dikkat eksikliği, taklit becerileri, dil ve sosyal becerilere odaklandığını, %25.8'i programların uygulanması için özel bir mekâna gereksinim olduğunu düşünmektedir.

Öğretmen/çocuk gelişimci adaylarının erken müdahale kapsamında ders alma değişkenine ilişkin sonuçlar tablo 3'de yer almaktadır. Tablo 3'de analiz sonuçlarında toplam 15 maddenin içinden erken müdahale kapsamında ders alma durumuna göre farklılaştığı düşünülen maddeler gösterilmiştir.

Tablo 3

Okul Öncesi Öğretmenliği/Çocuk Gelişimci Adaylarının Erken Müdahaleye Yönelik Ders Alıp/Almama Durumlarına İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Ders Alan				Ders Almayan				Ki-kare
	Katılıyorum		Katılmıyorum		Katılıyorum		Katılmıyorum		
	N	%	N	%	N	%	N	%	
Erken müdahale programlarında çocuğun amaçlarına ailenin günlük rutin ve aktivitelerinde ulaşması sağlanır.	101	97.1	3	2.9	56	53.3	49	46.7	53.587*
Uygulama programları çocukların ilgi duyduğu aktiviteler doğrultusunda planlanabilir.	103	99.0	1	1.0	81	77.1	24	22.9	23.786*
Müfredat temelli programlardır.	29	27.9	75	72.1	42	40.0	63	60.0	3.419
Erken müdahale kapsamında programların uygulanması için özel bir mekâna ihtiyaç vardır.	20	19.2	84	80.8	34	32.4	71	67.6	4.715*
Erken müdahale programları doğrultusunda amaçlar çocukların yeni beceriler öğrenerek farklı amaçlar ve yerlerde kullanabileceği şekilde oluşturulur.	95	91.3	9	8.7	69	65.7	36	34.3	20.318*
Ev ziyaretleri erken müdahale programı kapsamında yer alır.	104	100	0	0	74	70.5	31	29.5	36.052*
Genellikle otizm tanılı çocuklar için geliştirilmiş programlardır.	4	3.8	100	96.2	17	16.2	88	83.8	8.809*
Erken müdahale programları genellikle çocuklarda dikkat eksikliği, taklit becerileri, dil ve sosyal becerilere odaklanır.	17	16.3	87	83.7	58	55.2	47	44.8	34.350*
Erken müdahale programları kapsamında standart eğitim araçları kullanılır.	27	26.0	77	74.0	29	27.6	76	72.4	0.073

p<0.05*

Tablo 3'de görüldüğü üzere erken müdahale kapsamında ders alma değişkenine bağlı olarak, müfredat temelli programlar (alan %27.9, almayan %40) ve programlar kapsamında standart eğitim araçları kullanılır (alan %26, almayan %27.6) maddeleri için gruplar arası anlamlı bir fark bulunmazken ($p>0.05$); erken müdahale programlarında çocuğun amaçlarına ailenin günlük rutin ve aktivitelerinde ulaşması (alan %97.1, almayan %53.3), uygulama programları çocukların ilgi duyduğu aktiviteler doğrultusunda planlanması (alan %99, almayan %77.1), programların uygulanması için özel bir mekâna ihtiyaç olması (alan %19.2, almayan %32.4), programlar doğrultusunda amaçların çocukların yeni beceriler öğrenerek farklı amaçlar ve yerlerde kullanabileceği şekilde oluşturulması (alan %91.3, almayan %65.7), ev ziyaretlerinin erken müdahale programı kapsamında yer alması (alan %100, almayan %70.5), genellikle otizm tanılı çocuklar için geliştirilmiş olması (alan %3.8, almayan 16.2), programların genellikle çocuklarda dikkat eksikliği, taklit becerileri, dil ve sosyal becerilere odaklanması (alan %16.3, almayan %55.2) maddelerine ilişkin gruplar arası fark anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$).

4. Tartışma ve Sonuç

Okul öncesi öğretmeni/çocuk gelişimci adaylarının eğitimleri süresince erken müdahaleyle ilgili aldıkları eğitimlere ilişkin sonuçlar incelendiğinde; adaylardan yarıya yakınının ders almadığı, büyük bir kısmının ise konuyla ilgili panel, seminer, kongre vb. bir eğitime katılmadığı görülmektedir. Yapılan bir çalışmada; bu alanda çalışan profesyonellerin çocukların ilgi ve ihtiyaçlarının farkında olmalarının, çocuğun programlardan en üst

düzeyde yararlanmasını sağlamak açısından oldukça kritik olduğu, bunun yüksek kalitede eğitim almış, nitelikli eğitimciler ile sağlanabileceği belirtilmiştir (Jackson, 2009). Bu bağlamda; yapılan araştırma ile okul öncesi öğretmenliği/çocuk gelişimi gibi erken çocukluk alanına hizmet veren bölümlerin eğitim programlarının çoğunluğunda erken müdahale içerikli derslerin yer almadığı veya dersi alan öğrencilerde konuya ilişkin farkındalığın yeteri kadar yüksek olmadığı görülmektedir.

Araştırmada erken müdahalenin içeriğine ilişkin maddeler incelendiğinde; erken müdahale programlarının çocukların ilgi duydukları aktiviteler doğrultusunda planlanması ve bu programlarda ev ziyaretlerinin yer alması konularında adayların yeterli düzeyde bilgiye sahip oldukları görülmektedir. Buna ek olarak yapılan araştırma ile; erken müdahale programların farklı aktiviteler içermesi, bu programlar kapsamında çocukların etkileşim içerisinde oldukları farklı grup ve kişilerle işbirlikçi bir tutum izlenmesi konularında yüksek düzeyde bir farkındalık olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Küçük yaşta çocuklar farklı zamanlarda, farklı mekânlarda, farklı etkinlikler içerisinde bulunmak isterler. Dikkat süreleri sınırlı olduğu için çocuğun içinde bulunduğu duruma ve ilgisine uygun uyarlanabilir, esnek bir program, programın etkinliğini artırarak amaca ulaşmayı da hızlandırır. Genel olarak bakıldığında; araştırmaya katılan adayların yapılan aktivitelerin çocukların ilgisi yönünde olması ve aktivitelerin farklılaşması konularında uygun tutumlar geliştirdikleri görülmektedir.

Bununla birlikte; erken müdahale programlarının uygulama alanları açısından 'erken müdahale programlarının otizm tanılı çocuklar için geliştirilmiş' olduğuna ilişkin az bir katılım olduğu görülürken, 'erken müdahale genellikle çocuklarda dikkat eksikliği, taklit becerileri, dil ve sosyal becerilere odaklanır' maddesi göz önünde bulundurulduğunda; beklenenden daha fazla katılım olduğu görülmektedir. Bu programların özellikle ileride karşılaşılabilecek olası durumları önleme açısından çok önemli olduğu düşünüldüğünde hangi durumlar için uygulanabilir olduğu temel bir bilgidir. Buradan erken müdahale programlarının amaç ve hangi kapsamda yer aldığı konusunda genel bir kavram karışıklığı olduğu görülmektedir.

Araştırmada okul öncesi öğretmenleri/çocuk gelişimcilerin erken müdahale ile ilgili görüşleri bu konuyla ilgili ders alma değişkenine göre incelenmiştir. Buna göre; çocuk için belirlenen amaçlara ailenin günlük rutin ve aktivitelerinde ulaşması, amaçların çocukların içinde buldukları farklı durumlar ve etkinlikler göz önünde bulundurularak planlanması ile ilgili maddeler incelendiğinde erken müdahale kapsamında ders alan ve almayan adaylar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Bir programın oluşturulmasındaki en temel ve zor olan basamak amaç belirlemektir. Buna göre; erken müdahale ile ilgili ders alan adayların gelecekte karşılaştıkları gelişimsel geriliği olan ya da risk altındaki çocuklara yönelik uygun hedefler belirlemede daha başarılı olacağı öngörülmektedir. Groark (2012) tarafından, çocuğun içinde bulunduğu çevre uygun şekilde düzenlendiğinde ve uygulanması planlanan programlar çocuktaki bireysel farklılıklar göz önüne alınarak düzenlendiğinde; gelişimsel yetersizliklerin azaldığı, gelişimi normal seyreden çocuğun mevcut potansiyelini en iyi şekilde ortaya koyabildiği ve olası yetersizliklerin önüne geçildiği belirtilmiştir.

İçerik kapsamlı maddeler incelendiğinde ise erken müdahale programlarının müfredat temelli olması ve bu programlar kapsamında standart eğitim araçları kullanılması gibi maddelerde ders alma değişkeninin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülürken; uygulama programlarının çocukların ilgi duydukları aktiviteler doğrultusunda planlanması ve ev ziyaretlerinin bu programlar kapsamında yer alması maddelerinde anlamlı bir farklılığın olduğu göz çarpmaktadır. Bu durum erken müdahaleyle ilgili ders alan adaylardaki programlara ilişkin farkındalığı arttırmada etkili bir yöntem olduğunu göstermektedir. Yüksek akademik başarının, mesleki başarıyı da arttıracığı düşüncesi ile erken müdahaleye yönelik ders alan ve/veya lisans dönemi süresince konuyla ilgili seminer, kongre, eğitim v.b. ile kişisel gelişimleri desteklenen adayların, çalıştığı alanlarda bu programlara yönelik durum saptama, program hazırlama ve uygulama sürecinde daha başarılı olacağı düşünülmektedir. Jackson (2009) tarafından erken müdahale ile ilgili en temel prensiplerden birisinin eğitimcilere çocukların ihtiyaçlarına göre uygun seviyede cevap verecek programı hazırlayabilecekleri eğitimi sağlamak olduğu belirtilmiştir.

Alanyazında, öğretmenlerin konuya ilişkin bilgi ve görüşlerinin çocuğun gereksinimlerine göre uygun erken müdahale programlarını ayarlama etkili olduğu (Nungesser ve Watkin's, 2005), öğretmenlerin bu konudaki etkinliğini arttırmada işbirlikçi bir tutum izlenmesinin kritik bir durum olduğu (Gebbie, 2012) belirtilmiştir. Eğitimciler bu farkındalık ise aldıkları eğitim ile sağlanabilir.

Yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrudan çocukla çalışacak olan okul öncesi eğitimcisi/çocuk gelişimci adaylarının erken müdahale konusunda desteklenmesinin etkilerini ve önemini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla; erken müdahale programlarının en iyi nasıl uygulanabileceğine dair toplum bilincini artırma ve ilgili meslek gruplarına teknik destek ve rehberliği sağlama üzerinde durulması gereken en önemli durumlardan biridir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için Türkiye'de erken çocukluk alanında erken müdahale hizmet modellerinin artırılarak, bu modellerin çoğaltılmasına ilişkin teşvik edici yaklaşımlarda bulunulması önemli bir tutumdur. Buna ilişkin proje

temelli çalışmaların yürütülmesine ağırlık verilmesi, profesyonel olarak yıllık erken müdahale alanında konferansların arttırılması, kaliteli bir hizmet sunumu için bu alanda çalışan kişilerin en az üniversite mezunu olmasının sağlanması, hastane, anaokulu, üniversitelerin ilgili bölümleri gibi programların uygulandığı yerlerde belli bir uygulama standardının sağlanması bu alanda yapılabilecek önemli uygulamalardır (Groark, 2012).

Kaynakça

- Akoğlu, G. ve Şipal, F. (2012). Düşük sosyoekonomik düzeydeki çocuklara yönelik erken müdahale yaklaşımları: dünyadan ve türkiye'den uygulamalar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(1), 173-184.
- Barnett, W.S. (1995). Long-term effects of early childhood programs on cognitive and school outcomes. *The Future of Children*, 5(3), 25-50. Retrieved March 29, 2014 from http://www.princeton.edu/futureofchildren/publications/docs/05_03_01.pdf
- Barnett, W.S. & Hustedt, J.T. (2003). Preschool the most important grade, the first years of school, ASCD for the Success of Each Learner, Publications *Educational Leadership*, 60(7), 54-57. Retrieved March 29, 2014 from <http://www.ascd.org/publications/educational-leadership/apr03/vol60/num07/Preschool@-The-Most-Important-Grade.aspx>
- Beard, K.Y., & Sugai, G. (2004). First step to success: An early intervention for elementary children at risk for antisocial behaviour. *Behavioral Disorders*, 29(4), 396-409.
- Blackman, J.A. (2002). Early intervention: A global perspective. *Infants and Young Children*, 15(2), 11-19.
- Campbell, F.A. & Ramey, C.T. (1994). Effects of early intervention on intellectual and academic achievement: A follow-up study of children from low-income families, *Child Development*, 65(2), 684-698.
- Çelebioğlu Morkoç, Ö. (2011). *4-5 Yaş grubu çocuklarına yönelik hazırlanan erken müdahale programı'nın etkililiğinin belirlenmesi: çanakale ili örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakale 18 Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dutton Tillery, A., Varjas, K., Meyers, J. & Smith Collins, A. (2010). General education teachers' perception of behavior management intervention strategies. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 12(2), 86-102.
- Gebbie, D. H., Ceglowski, D., Taylor, L.K., Miels, J. (2012). The role of teacher efficacy in strengthening classroom support for preschool children with disabilities who exhibit challenging behaviors. *Early Childhood Education Journal*, 40, 35-46.
- Gomby, D.S., Culross, P.L. & Behrman, R.E. (1999). Home visiting: recent program evaluations-analysis and recommendations. *The Future of Children*, 9(1), 4-26.
- Jackson, S., Pretti-Frontczak, K., Harjusola-Webb, S., Grisham-Brown, J., Romani, J. M. (2009). Response to intervention: implications for early childhood professionals. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 40, 424-434.
- Johnston, P. (2010). RTI in Literacy: Responsive and comprehensive. *International Reading Association, USA*.
- Karaoğlu, M. (2011). *Başarıya ilk adım erken müdahale programının 5-6 yaş grubu çocuklarının problem davranışlarına, sosyal becerilerine ve akademik etkinliklerle ilgilenme sürelerine olan etkisi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kartal, H. (2008). Çocuk ve aileyi desteklemeye yönelik ev ziyaretlerine dayalı erken müdahale programları ve programların etkileri. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 41(1), 1-28.
- Kağıtçıbaşı, Ç., Sunar, D., Bekman, S. & Cemalcılar, Z. (2004). Erken Müdahalenin Erişkinlikte Süren Etkileri. *Erken Destek Projesi'nin İkinci Takip Araştırması'nın Ön Bulguları*, Anne-Çocuk Eğitim Vakfı Araştırma Raporu, [Online]: <http://www.acev.org/kaynaklarimiz/arastirmalarimiz-ve-yayinlarimiz>, 29 Mart 2014 tarihinde indirilmiştir.
- Knitzer, J., & Lefkowitz, J., (2006). *Helping the most vulnerable infants, toddlers, and their families* (Pathways to Early School Success Issue Brief No. 1). New York: National Center for Children in Poverty, Columbia University. Retrieved March 29, 2014 from <http://academiccommons.columbia.edu>.
- Lunenburg, F.C. (2000). Early childhood education programs can make a difference in academic, economic and social arenas, *Education*, 120(3), 519-529.
- Nungesser, N. R. & Watkins, R. W. (2005). Preschool teachers' perceptions and reactions to challenging classroom behavior. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 36, 139-151.
- Ou, S. & Reynolds, A.J. (2004). Preschool education and school completion. *Encyclopedia on Early Childhood Development*. Retrieved March 29, 2014 from <http://www.enfant-encyclopedie.com/Pages/PDF/Ou-ReynoldsANGxp.pdf>.
- Ramsey, E., & Patterson, G. (1989). Coping with antisocial children. *Principal*, 69(2), 34-36.

Reynolds, A. J., Temple, J. A., Robertson, D. L., & Mann, E. A. (2001). Longterm effects of an early childhood intervention on educational achievement and juvenile arrest: A 15-year follow up of low-income children in public schools. *Journal of the American Medical Association*, 285 (18), 2339-2347.

Sandall, S.R., Smith, B.J., McLean, M.E., Alison, B.R. (2002). Qualitative research in early intervention/early childhood special education. *Journal of Early Intervention*, 25(2), 129.

Schweinhart, L.J. (2003). Benefits, costs, and explanation of the High/Scope Perry Preschool Program. Paper presented at the *Meeting of the Society for Research in Child Development*, Tampa, Florida. Retrieved March 29, 2014 from http://www.highscope.org/Research/PerryProject/Perry-RCD_2003.pdf

Skinner, M. & Hales, M. (1992). Classroom teachers' explanation of student behavior: One possible barrier to the acceptance and use of applied behaviour analysis procedures in the schools. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 3, 219-232.

Tufan, M. ve Yıldırım, Y. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin erken müdahale ve kaynaştırma kavramları hakkındaki bilgi düzeylerinin ve özel gereksinimli çocuklar için yaptıkları öğretimsel uyarlamaların incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education-CIJE*, 2 (4), 1-13.